

Helle Holien Hedegart

Bruken av tolk som inkluderingsverktøy knyttet til døve i samfunnet

Bacheloroppgave i Bachelor i tegnspråk og tolking

Veileder: Lindsey Ferrara

Januar 2023

Helle Holien Hedegart

Bruken av tolk som inkluderingsverktøy knyttet til døve i samfunnet

Bacheloroppgave i Bachelor i tegnspråk og tolking
Veileder: Lindsey Ferrara
Januar 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

I denne bacheloroppgaven blir ulike dilemmaer og konsekvenser knyttet til bruken av tolk fremhevet. For å forstå disse dilemmaene og konsekvensene blir en kort historiegjennomgang først presentert. Deretter presenteres eksempler hvor tolk enten er til stede eller ikke, og hvordan dette påvirker ulike situasjoner. Eksempelene er hentet fra døve og hørselshemmedes egne opplevelser som er blitt publisert i ulike artikler og bøker. Et viktig tema i denne oppgaven er bruk av språklige ressurser som hver enkelt har tilgjengelig og villigheten til å bruke disse i ulike kommunikasjons situasjoner. Åpenheten for bruk av disse ressursene knyttes i denne oppgaven til en konsekvens av et «overforbruk» av tolk. Og hvordan tolkens rolle for majoritetssamfunnet henger sammen med tanken om tilgang og inkludering av døve og hørselshemmede i samfunnet. Oppgavens mål er å skape bevissthet rundt spørsmålet «tolk som inkluderingsverktøy, er det godt nok?».

Abstract

In this bachelor's thesis, various dilemmas and consequences related to the use of interpreters are highlighted. To understand these dilemmas and consequences, a brief history review is first presented. Examples are then presented where an interpreter is either present or not, and how this affects different situations. The examples are taken from the deaf and hard of hearing's own experiences that have been published in various articles and books. An important theme in this assignment is the use of linguistic resources that each individual has available and the willingness to use these in various communication situations. The openness to the use of these resources is linked in this thesis to a consequence of the "overuse" of interpreters and how the interpreter's role for the majority of society is linked to the idea of access and inclusion of the deaf and hard of hearing in society. The task aims to create awareness around the question "Interpreter as an inclusion tool: is it good enough?".

INNHold

1	Innledning.....	3
1.1	Hvorfor har jeg valgt tema og problemstilling?	3
2	Historie	4
2.1	Milanokongressen	6
2.2	Nærskoleprinsippet og inkludering	9
2.3	Tolkeutdanningens utvikling	10
3	Hvor er vi nå?	10
3.1	Tolk som universell løsning?.....	11
4	Oppsummering	16
5	Avslutning	18
6	Referanseliste	21

1 INNLEDNING

Før oppgaven og problemstillingen presenteres er det essensielt å ha en forståelse for «Hva er tegnspråk?» og hva en tolks oppgave er (på papiret). Tegnspråk er et visuelt- gestikult språk som bruker håndformer, bevegelser og ansiktsuttrykk etter bestemte regler for å uttrykke seg. Språket oppfattes gjennom synet og produseres med en kombinasjon av bevegelser. Disse bevegelsene utgjør ordene som produseres, mens intonasjon i disse ordene nyanseres gjennom størrelse, hastighet og kraft i bevegelsene. Norsk tegnspråk er et eget språk og har sin egen grammatikk og struktur, og er ikke en visualisering av Norsk talespråk (statped, 2021). Som Norges offisielle tegnspråk, er Norsk tegnspråk likestilt med norsk. Språket skal derfor kunne brukes i alle ulike sammenhenger og deler av samfunnslivet (språkrådet, 2011). Men selv om norsk tegnspråk er anerkjent som Norges offisielle tegnspråk og i teorien skal kunne brukes, er det ikke slik at alle i samfunnet kan tegnspråk eller har kompetanse om språket. Det er her tolkens arbeid og kompetanse kommer inn. En tolk er en person som tolker mellom et eller flere talte eller tegnede språk (Haualand, et al., 2018). Tolken skal gjengi ytringer fra et språk til et annet uten å blande inn egne holdninger eller meninger, dermed skal tolken være nøytral og upartisk. Noen vil også trekke inn at ved å alltid forholde seg til 2 eller flere personer i en tolkesammenheng, at tolken dermed vil være flerpartisk fremfor upartisk (Skaaden, 2018). Med tolk refereres det i denne oppgaven til tolker som tolker mellom et tegnet og talt språk (hvis ikke annet blir oppgitt i teksten). Tolkene tolker dermed også mellom to ulike samfunnsgrupper, og sikrer at majoritetsspråklige og minoritetsspråklige kan kommunisere sammen (Haualand, et al., 2018). Tolken er til stede for å sikre kommunikasjonen mellom hørende og hørselshemmede, og er i lik grad til stede for alle parter i kommunikasjonen (Løkken & Ringsø, 2013).

1.1 HVORFOR HAR JEG VALGT TEMA OG PROBLEMSTILLING?

For meg som snart ferdig utdannet tegnspråktolk, synes jeg en bevissthet rundt egen rolle og hva denne rollen kan bety, både positivt og negativt, er viktig. Problemstillingen jeg har valgt «hvordan tolking er blitt en form for universell løsning på et inkluderingsproblem for døve i et hørende majoritetssamfunn. Og hvordan dette påvirker majoritets samfunnets oppfattelse av døve og hørselshemmede og inkludering av denne minoritetsgruppen» tar for seg hvordan min fremtidige jobb som tegnspråk tolk kan være med å problematisere døves inkludering i et hørende majoritetssamfunn. I denne bachelor oppgaven presenteres hvordan den offentlige diskursen og oppfattelsen av døve og døvesamfunnet i Norge påvirker tilgangen og

mulighetene de blir gitt. Her vil jeg ha et fokus på hvordan tolking er blitt en form for universell løsning på et inkluderingsproblem for døve i et hørende majoritets samfunn. Og hvordan dette påvirker majoritets samfunnets oppfattelse av døve og hørselshemmede og inkludering av denne minoritetsgruppen. Dette kommer frem i form av at majoritets samfunnet fokuserer på tolker og tolkeutdanning fremfor, for eksempel, tegnspråk opplæring av tjenesteytere her i Norge. Gjennom oppgaven vil jeg trekke frem ulike eksempler hvor kommunikasjon med og uten tolk er i sentrum, og hvordan dette finnes utfordringer ved begge løsninger. Med et hoved fokus på samfunnets holdninger til å kommunisere uten tolk. Relevant pensum for denne oppgaven er blant annet De Meulder & Haualand. (2021) «*interpreting, a quick fix for inclusion?*», som i stor grad tar for seg temaet *tolk=inkludering?* og hvordan tolketjenesten er blitt et synonym for «tilgang» når det kommer til døves tilgang til et hørende majoritetssamfunn. Denne teksten er i stor grad min inspirasjon til å skrive denne oppgaven.

Med denne oppgaven er målet å skape en større bevissthet rundt bruken av tolk, både for tolker, og tolkestudenter som meg selv, men også for lesere som ikke har en tilknytning til tegnspråk eller døvemiljøet. Ved å spre bevisstheten håper jeg teksten kan bidra til en større forståelse for viktigheten av direkte språklig kontakt, og konsekvenser som kan medfølge dersom samfunnet støtter seg for mye på tolken som en form for «inkluderingsmaskin» når det kommer til døve og hørselshemmede.

Oppgaven vil først presentere døve og hørselshemmedes historie for å gi et innblikk i hvilke utfordringer og holdninger de er blitt møtt med gjennom tiden. I tillegg vil tolkeyrkets fremvekst også presenteres kort. Deretter rettes fokuset i teksten til nåtiden og hvordan situasjonen (knyttet til inkludering av døve og hørselshemmede) ser ut den dag i dag. i denne delen av oppgaven vil historien og dagens situasjon knyttes sammen, og eksempler fra døve og hørselshemmedes liv hvor situasjoner med og uten tolk har bydd på utfordringer vil bli trukket frem.

2 HISTORIE

Døve og hørselshemmede har gjennom tidene blitt behandlet på ulike måter på grunn av sin hørselsstatus. I oldtiden ville kjente filosofer som Aristoteles og Isokrates hevde at døvstumme ikke kunne å tenke fornuftig og dermed ble de omtalt som vesener som ikke

hadde utviklingsmuligheter. Dette resulterte i at døve og hørselshemmede barn kunne bli satt ut i skogen for å dø (Berge, 2003; Føreland, 1994). Døve barn ble sett på som mindre verdt enn dyr, dette fordi Isokrates mente at det var vår evne til å snakke og bruke språk som hevet oss over dyrene. Dersom man ikke hadde et språk hadde man ingen menneskelig sjel eller egen tankeevne, mente Isokrates (Føreland, 1994). Tiden var også sterkt preget av overtro, dermed ble døve sett på som straffet av gud eller anklaget for å være besatt av onde ånder (Føreland, 1994).

Døves utdanning ble i middelalderen startet i regi av kirken. Dette var i forbindelse med at alle mennesker skulle kunne ha adgang til den himmelske far, dermed ble døve og hørselshemmede tatt vare på og undervist av munkene (Berge, 2003). Hvis man var fra en velstående familie ville man også ha muligheten for boklig undervisning (Berge, 2003). Gjennom denne tiden var døve og hørselshemmede som oftest avhengige av hørende for å komme i arbeid eller skaffe seg mat, noe som resulterte i et maktskille mellom hørende og døve, og det var lite samfunnsmessige ordninger som tok ansvar og regulerte deres rettigheter (Berge, 2003).

Interessen for døve og tegnspråk ville i opplysningstiden se et skifte. den aller første døveskolen ble åpnet i 1770 av Abbé de l'Epee i Frankrike. Han hadde stor interesse for naturlige tegn og jobbet for å systematisere de, samt opprette tegn for ord og begreper slik at undervisningen skulle bli lettere for elevene (Føreland, 1994). Skolen fokuserte på å bruke tegnspråk som undervisningsspråk, l'Epee mente nettopp at tegnspråk var døves naturlige måte å uttrykke seg gjennom og ønsket ikke å fokusere på taleforståelse og artikulasjonstrening. Denne undervisningsmetoden av døve og hørselshemmede kalles tegnmetoden (Berge, 2003). Denne positive tilnærmingen til tegnspråk og oppfattelsen av tegnspråk som et eget språk skapte en forbedret situasjon for døve og hørselshemmede ikke bare i Frankrike, men også resten av Europa som ble påvirket av l'Epee sin åpning av døveskolen. Norge åpnet sin første døveskole i Trondheim i 1825, skolen ble etablert av Andreas Christian Møller som selv hadde gått på døveskole i Danmark, og ønsket å bringe undervisning basert på tegnmetoden til Norge (Berge, 2003). Undervisningen på denne tiden var fokusert mot at døve skulle kunne konfirmeres og tilegne seg nok praktiske ferdigheter til å utføre en jobb og kunne forsørge seg selv. Et av de første dokumentasjonene på tolking gjort på denne tiden er nedskrevet i en kirkebok fra 1799. Tolkingen ble gjort av foreldrene til en døv jente som skulle konfirmeres, de brukte et hjemmelaget tegnspråk som de sammen hadde etablert, og kunne dermed tolke sin datter til norsk tale og motsatt (Berge, 2003; Raanes,

2018). Ofte ble foreldre, barn av døve foreldre, lærere ved døveskolene og døveprester brukt som tolker/formidlere for døve (Berge, 2003).

Et problem med denne «tolkeordningen» som ble brukt er at det ikke var noen felles regler eller retningslinjer. De som tolker, om det var foreldre eller lærere, kunne ofte ta seg friheter, svare på vegne av den døve eller utelate informasjon. Dermed følte flere døve og hørselshemmede seg krenket og utelatt av avgjørelser (Berge, 2003; De Meulder & Haualand, 2019). Dette resulterte i et ønske om å etablere en landsdekkende tolketjeneste og dermed startet arbeide for utdanning og organisering av tolker (Berge, 2003). Rundt samme tid ble også ulike fagforeninger etablert, samt sykelønnsordninger og Norges Døveforbund (Berge, 2003).

2.1 Milanokongressen

I 1880 ville døve og hørselshemmede igjen oppleve et skifte når primært hørende «døvstumme-lærere» samlet seg for en internasjonal kongress i Milano, samlingen ble arrangert der da to av de største døveskolene på den tiden, Tarras fattigskole og den statlige skolen, lå i Milano. Begge disse skolene brukte talemotoden med gode resultater, noe som ble fremvist og presentert under kongressen. Talemotoden baserer seg på talespråk og barn skulle lære seg å munnavllese og selv snakke (på tale). Forkjempere for talemotoden hevdet at undervisning i og på tegnspråk ville skade barnets fremtidige taleevner og konsekvensene av dette ville være at de ble mer utstøtt fra det hørende majoritets samfunnet. Tarra presenterte for sin talemotode-undervisning og klarte å endre flere av de tilstedes syn på hvilken undervisningsmetode som ville være best for døve. De fleste av de som var samlet for kongressen var hørende lærere fra ulike døveskoler rundt om i verden, og felles gjorde de en beslutning på at tegnmetoden skulle ut av døveskolen og at fokuset skulle være på talemotoden (Føreland, 1994). Flere døveskoler endret i denne tiden undervisningsmetode fra tegnmetoden til talemotoden (Berge, 2003).

Når talemotoden på 50-tallet ble innført ved norske døveskoler ville dette også påvirke folkets syn, oppfatning og holdning mot tegnspråk og døve. En konsekvens av denne endringen i undervisningsmetode er mangelfull undervisning (Berge, 2003). Undervisningen var basert på munnavllesning og i et klasserom med flere barn er det ikke alltid gitt at alle barna kunne se og avlese læreren godt. Prestasjonene til døve ble svakere som resultat av denne mangelfulle undervisningen og dermed ble også majoritetssamfunnets syn på døve påvirket (Berge, 2003).

Høyere utdanning var ikke en mulighet og døve ble ikke ansett passende i teoretiske yrkestillinger (Berge, 2003). Døve og hørselshemmede lærere ble fjernet fra sine stillinger i døveskolen da de ikke kunne undervise i og på tale, og døve ble degradert i samfunnet til annenrangsborgere som kun ble ansett som å kunne jobbe i yrker hvor tale og språk ikke var nødvendig (Føreland, 1994). Deres språklige ressurser utenom tale ble ikke tatt med i betraktningen som språkevner. Døve og hørselshemmedes yrkesmuligheter ble derfor yrker som snekker, skomaker eller syerske, disse yrkene ble omtalt som S-yrkene (Berge, 2003). Videre konsekvenser av overgangen til talemotoden var at uttrykk som «døvdum» igjen ville komme frem. Døve ble som nevnt sett som annenrangs borgere og ble utsatt for latterliggjøring, myter og historier spres om dem, samt at de ble sett på som åndssvake i møte med hørende (Føreland, 1994).

Milano kongressen vil ha betydelig konsekvenser for hvordan majoritetens oppfattelse av døve ble mer undertrykkende igjen, ved at som konsekvens av den nye undervisningsformen ble døves arbeidsmuligheter mindre og mer begrenset (Berge, 2003). Ved å tvinge en inkludering i form av bruk av talespråk fremfor tegnspråk, ble utbytte av undervisningen som ble tilbydd betydelig dårligere og de hadde mindre utbytte av samme undervisning siden det var på et annet språk (Berge, 2003). Og dermed kom stemplene som nevnt ovenfor, at døve og hørselshemmede var mindre intelligente, selv om dette var en direkte konsekvens av typen læring de fikk tilgang til og ikke deres muligheter og forutsetninger (Berge, 2003).

Gjennom 1970-tallet var fortsatt tale fokuset i undervisningen, men man begynte å ta i bruk «tegn til tale» for å kunne gi støtte til munnnavlesningen. Selv om «tegn til tale» fulgte norsk grammatisk oppbygging, så døveorganisasjonene på dette som et stort steg frem, de hadde lenge ønsket at tegn skulle gjeninnføres i undervisning av døve og hørselshemmede. Selv om «tegn til tale» ikke er det samme som tegnspråk, anså organisasjonene dette som en seier (Berge, 2003). Tegn ble sett på som et verdig hjelpemiddel for å hjelpe læren av norsk tale og skriftspråk. Det ble ansett som et godt støttemiddel for kommunikasjon, men det var fortsatt ikke anerkjent som et eget verdig språk (Føreland, 1994).

Døveforbundene var tidlig ute med å kjempe for en tolketjeneste hvor det var et krav at tolkene skulle få utdanning her i Norge. Selve utdannelsen og drift av tolketjenesten var det ønsket at det offentlige skulle ta ansvar for. Argumentet for at dette skulle være det offentliges ansvar, var kravet og ønsket om tolkens upartiskhet i tolkesituasjoner. Tolken hadde tidligere hatt rolle som «hjelper» for døve og hørselshemmede, men nå var det ønsket et mer tydelig skille hvor tolken var en del av det offentlige, fremfor å være de døves og private aktørers

ansvar (Haualand, Nilsson, & Raanes, 2018). Døve kunne godt kommunisere med hørende så lenge de fikk tilgang til hva som ble sagt, her ønsket man tolker inn i situasjonen, ikke lærere, hjelpere eller prester som kunne tegnspråk. Disse kunne ofte overta situasjonen og hadde ikke noen regler eller retningslinjer som de felles fulgte for å sikre en god tolking (Haualand, 2018; Berge, 2003).

I 1972 godkjente Rikstrykdeverket at døve skulle få dekket tolk til ærender definert som nødvendige, dette innebar legebeseøk eller innleggelse på sykehus. Norges døveforbund var ikke fornøyde med at tolk kun var dekket i disse få situasjonene. Dermed ble det satt inn et nytt utvalg som kjempet for at retten til tolk skulle ankres i loven og at den skulle omfatte flere områder (Berge, 2003).

Tegnspråk var fortsatt ikke ansett som et eget fullverdig språk. Dette kom som en konsekvens av hvordan hørende anså døve som underordnet. I tillegg var det lite dokumentasjon og forskning knyttet til tegnspråk frem til slutten av 1970-tallet. I både Sverige og Danmark startet omfattende forskning knyttet til tegnspråk, Denne forskningen bygde videre på forskningsarbeid som allerede var gjort av William Stoke. Stoke mente at tegnspråk kunne analyseres som et selvstendig språk og ikke som et hjelpemiddel slik det ble sett på frem til nå (Berge, 2003). Stoke mente også at tegnspråk oppfylte alle kriteriene som var satt for at det vi kaller et språk (Føreland, 1994).

I 1981 kom en oppfølgingsforskrift som ga døve og sterkt tunghørte tolkehjelp til hverdagslige gjøremål på trygdens regning. Det var innvilget inntil 30 timer tolk hvert år, dette kunne utvides dersom det gjaldt tolking i utdanning med mål om å komme i arbeid etter endt utdanning (Haualand, 2018).

Rettighetene som døve og hørselshemmede har den dag i dag er et resultat av blant annet bevegelsen «døv bevissthet» som oppstod på 80-tallet. Bevegelsen forbedret døves selvbilde og tro på egne evner (Berge, 2003). Bevegelsen jobbet for å vise at det å være döv er noe man skal være stolt av. Denne bevegelsen ga mange døve en mer bevisst forståelse for sitt eget språk, tegnspråk, og hvordan dette har sin status (Føreland, 1994).

I dag har døve og hørselshemmede med norsk tegnspråk som morsmål rett til opplæring I og PÅ tegnspråk gjennom grunnskole og videregående skole (Opplæringsloven, 1998. §8-1). Tegnspråk blir sett på som en viktig del av barns kognitive, sosiale og personlige utvikling (Berge, 2003).

2.2 Nærskoleprinsippet og inkludering

Som nevnt har barn og unge rett på undervisning i, og på tegnspråk, som følge av §2-6 i opplæringsloven, dersom dette er deres morsmål, i tillegg har elever ifølge paragraf 8-1 i opplæringsloven, rett til å gå på sin nærskole som følge av nærskoleprinsippet (Opplæringsloven, 1998. §8-1). Utfordringen med dette er at ikke alle skoler har lærere som kan tegnspråk, eller som har kompetansen til å kunne undervise hørselshemmede barn (Ringsø & Agerup, 2018).

Før tolketjenesten trådte inn i offentlig sektor, kunne døve oppsøke ulike tjenester tilrettelagt for døve og tegnspråk som var drevet av frivillige eller religiøse tjenester. Eksempler på disse er døveskolene og døvekirken. Men døve uttrykte at disse tjenestene ofte følte noe paternalistisk. Det vil si at disse organisasjonene og menneskene ofte kunne overkjøre den døve eller hørselshemmede, fordi den hørende parten mente at de viste hva som var best for den døve (DeMeulder & Hualand, 2019, a). Som nevnt tidligere i teksten ser vi at før tolketjenesten kom på plass var det bekjente, prester eller frivillige som påtok seg tolking, men dette ga de også en annen maktposisjon ovenfor den døve (Berge, 2003).

Selv om døveskolene ble sett på som segregering og hadde varierte resultater og kvalitet på undervisningen, var dette likevel en arena i døve barns liv hvor de kunne få tilgang til tilfeldig læring og spontane samhandlinger med barn og voksne som har samme språk som de selv (DeMeulder & Hualand, 2019, a). Det er derfor viktig å se på dagens løsning innen skole og oppvekst, nettopp fordi tolketjenesten vil aldri være en god nok erstatning for den typen inkluderende samlingsarena døveskolen var for døve og hørselshemmede barn. I dag er kompetansekravet for å undervise en døv elev er 30 studiepoeng, det tilsvarer et semester, altså et halvt årsstudium i tegnspråk (Grønlie, 2005). Uten forkunnskaper om språket er dette et tynt grunnlag for å undervise i og på tegnspråk og derfor ansettes tolker for å sikre elevens rett til å ha undervisning på sitt morsmål. For å sette dette i en annen vinkel, dersom du og ditt barn bodde i et land hvor norsk ikke var majoritetsspråket, men ditt barn fortsatt hadde krav på å bli undervist i og på norsk. Ville du ansett et halvt år, et semester, som tilstrekkelig for at noen skulle kunne undervise ditt barn i det som ville bli deres morsmål?

2.3 TOLKEUTDANNINGENS UTVIKLING

«Tolken er formidleren som muliggjør kommunikasjon og likeverd mellom mennesker med ulike språk. Vi trenger hverandres bidrag hvis vi som samfunn og som mennesker skal vokse på et større mangfold i befolkningen.» (Grønlie, 2005. s.51)

Et gjennombrudd for tolketjenestens utvikling var etableringen av hjelpemiddelsentraler i hvert fylke, i 1989 begynte de første forsøkene med å formidle en tolketjeneste fra en hjelpemiddelsentral. Dette ble utprøvd i Sogn og Fjordane (Haualand, 2018). Døve og hørselshemmede har også rett til tolk for å delta i arbeid, dagligliv, utdanning og opplæring som skal forbedre funksjonsevne (Berge, 2003).

Etter at rett til tolk i flere livssituasjoner enn bare ved lege- og sykehusbesøk ble vedtatt (Folketrygdloven, 1997. §10-5, § 10,6), kom det også et større behov for flere utdannede tolker for å fylle de nye arbeidsmarkedet (Haualand, 2018). Tolker hadde gått fra å være en hjelper ofte forbundet med den døve i en eller annen kontekst, til å nå tolke og få betalt for arbeidet. I starten var tolkeutdanningen et kurs på 5 uker, dette ble utvidet til et årsstudium fra høsten 1989, men det var likevel behov for mer enn ett års utdanning og høsten 1995 ble det etablert som toårig studium. Studiet hadde et krav om forkunnskaper innenfor tegnspråk for å kunne komme inn, og derfor ble også en ettårig studie i norsk tegnspråk opprettet. Dette studiet kunne man ta for å tilegne seg de tegnspråkferdighetene man trengte for å komme inn på det toårige studiet (Berge, 2003). i dag er tolkeutdanningen en treårig bachelor hvor en lærer både norsk tegnspråk og tolking i ett og samme studieløp, men det er også mulighet for å ta kun et årsstudium i tegnspråk (*Bachelor I Norsk Tegnspråk - NTNU*, n.d.).

3 HVOR ER VI NÅ?

Norsk tegnspråk har vært i aktiv bruk i 200år og språket rommer både identitet, kunnskap og følelser, det er dermed en viktig del av norske tegnspråkbrukeres liv på flere ulike måter (Raanes, 2018). Vi ser gjennom historien at tegnspråk, døve og døvemiljøet har hatt en stor utvikling og stått ovenfor flere ulike utfordringer. Fra å bli sett på som mindreverdige mennesker uten språk, til at tegnspråk nå er anerkjent som Norges offisielle tegnspråk og det er likestilt med norsk talespråk (Språkloven, 2021. §7). Døve, døvblinde og hørselshemmede i Norge har også rett, ifølge folketrygdloven, til tolketjenester der de selv definerer et behov for det (Folketrygdloven, 1997. §10-5, §10,6). Det er ikke lengre begrenset til ulike situasjoner

som er definerte av staten som områder eller situasjoner hvor tolk er behøvd. Det offentlige arbeids- og velferdsetaten (NAV) har også ansvar for finansiering av tolkers lønn (Haualand, Nilsson, & Raanes, 2018).

Den Norske tolketjenestens utvikling og vekst er delvis resultatet av et økende behov for tolk i forbindelse med nedleggelse av døveskoler og sosiale tilbud (DeMeulder & Haualand, 2019, a). Tolketjenesten kan sees på som et eget tilbud og tjeneste, men kan også sees på som en tilgjengeliggjøring av andre tilbud og tjenester i samfunnet (DeMeulder & Haualand, 2019, a). Tolk skal dermed opptre som et nøytralt bindeledd mellom døve, hørselshemmede og hørende i samfunnet (Kermit, 2005).

3.1 TOLK SOM UNIVERSELL LØSNING?

Dette leder meg til mitt formål med denne bacheloroppgaven: støtter samfunnet seg for mye på tilgjengeliggjøring via tolk fremfor direkte tilgjengelighet og tilrettelegging?

For døve og hørselshemmede er bruken av talespråk ikke alltid ønsket eller mulig for mange og skriftlig kommunikasjon er ikke bærekraftig i alle situasjoner (DeMeulder & Haualand, 2019, a). Dette skaper derfor et behov for tolk fordi majoritetssamfunnet består av hørende, og majoriteten er avgjørende for hvordan et samfunn vurderer, prioriterer og tilrettelegger (Grønlie, 2005). Dette betyr at en hel minoritetsgruppe må navigere et miljø og samfunn som ikke er tilpasset deres utgangspunkt. Vi har også andre minoritetsgrupper som anvender tolk i offentlig sektor, dette er ofte innvandrere eller tilflyttende fra andre land. Men i motsetning til døve, har innvandrere en mulighet til å tilegne seg majoritetsspråket og dermed integreres og inkluderes av majoriteten (DeMeulder & Haualand, 2019, a; Haualand, et.al. 2018). Dermed ansees tolketjenesten de mottar som midlertidig. Døve og hørselshemmede har i motsetning ingen (eller begrenset) mulighet til å tilegne seg hørsel eller talt språk, og vil derfor anvende tolk fra man er ung til man går bort (avhengig av når og hvor drastisk hørselstap en har), samt de anvender tolk i flere ulike arenaer, ikke kun i det offentlige (DeMeulder & Haualand, 2019, a). Dette betyr ikke at døve ikke kan tilegne seg språk, døve har mulighet til å tilegne seg flere tegnspråk og skriftspråk, og bruker ulike ressurser i kommunikasjon med andre. Det er imidlertid ikke blitt gjort noen forskning på hvordan døve og hørselshemmede bruker disse ressursene i samhandlinger hvor tolk *ikke* er til stede (DeMeulder & Haualand, 2019, a). Disse ressursene er et tema knyttet til min problemstilling som jeg vil utdype mer om senere i teksten.

Tolketjenestens utvidelse kom som nevnt av et økende behov for tolk, dette økte behovet for tolketjenester oppstod som en konsekvens av nedleggelse av døveskoler og sosiale tilbud for døve og hørselshemmede (DeMeulder & Haualand, 2019, a). Men er bruken av tolk som tilretteleggingsmekanisme sett på som for bra? Det jeg mener med dette er, ser majoritetssamfunnet på inkluderingsproblemet som løst nå som døve og hørselshemmede *har tilgang* til samfunnet, selv om det er gjennom tolk?

Ekte samfunnsintegrering innebærer å ha et sosialt felleskap samt like rettigheter og muligheter til å ta i bruk samfunnets ressurser samt påvirke egen situasjon (Grønlie, 2005). I forskning kommer det også frem at ved ulike offentlige sektorer er det betydelige mangler og utfordringer knyttet til bruken av tegnspråktolk (DeMeulder & Haualand 2019, b).

Forskningen som DeMeulder og Haualand trekker frem setter også fokus på bekymringer knyttet til bruken av tolk i offentlig sektor, fremfor bruken av tjenesteytere med samme språk som pasienten (DeMeulder & Haualand 2019, b). Dette kommer det eksempler på senere i teksten.

Legger samfunnet opp til likestilling? Eller skaper de et behov for inkludering ved å ekskludere? Ved å først ekskludere visse mennesker fra “normaliteten”, skapes det en avhengighet for inkludering (Haualand, 2002). Gjennom ideer om normalitet skjer en ekskluderingsmanøver som gjør de ekskluderte (for eksempel funksjonshemmede) avhengige av velferdsstatens likhetsidealer for å bli inkludert igjen (Haualand, 2002, s. 34). DeMeulder og Haualand nevner i sin artikkel begrepet «Flattening practises», dette viser til tiltak eller handlinger som gjør det vanskeligere om ikke umulig for døve og kommunisere eller delta språklig uten tolk i samfunnet.

Hvordan kan vi på best mulig måte skape selvstendighetsmuligheter fremfor en avhengighet? Ved å legge opp samfunnet på en måte hvor døve kan få tilgang gjennom tolk skaper vi en avhengighet mellom døve og tolketjenesten. Et livsvarig tolkebehov = avhengighet (Grønlie, 2005).

Vil en bevisstgjøring og «normalisering» fremme likestilling og tilrettelegging? Majoriteten vil alltid være avgjørende for hvordan samfunnet vurderer og prioriterer (Grønlie, 2005). så hva gjør vi når majoritetssamfunnet er hørende og, de færreste vil kunne tegnspråk eller tilegne seg tegnspråk i løpet av sine liv? Er det da mer hensiktsmessig å se på det større bilde?

Tolketjenesten er overhodet ikke *skurken* i alt dette, tvert imot har tolketjenesten vært en av flere kritiske faktorer som har ført til en betydelig økning i døve- og hørselshemmede

profesjonelle, økt sosial mobilitet og et utvidet mangfold i døvemiljøet (DeMeulder & Haualand, 2019. a). Likevel er det viktig å se på konsekvensene tilstedeværelsen og tilgjengeligheten til tolketjenesten *kan* ha forårsaket. Tolketjenesten er absolutt en del av løsningen på døve og hørselshemmedes deltagelse i et hørende samfunn, men parallelt kan tolketjeneste også bli en del av problemet (DeMeulder & Haualand 2019, b).

Et eksempel på dette er innenfor helsesektoren. En tolk vil aldri ville være en erstatning for leger eller helsepersonell, men er der for å formidle kommunikasjonen mellom pasienten og helsepersonellet (Løkken & Ringsø, 2013). I tillegg til at døve og hørselshemmede kan oppleve komprimert læring som konsekvens av tolket undervisning, har døve også dårligere fysisk og mental helsetilstand (DeMeulder & Haualand, 2019, a). Døves tilgang til helsetjenester er preget av mangel på tolker, men også med tolk til stede viser forskning at det fortsatt er kommunikative problemer. Dette kan omhandle at selv om man har tilgang til tolk, betyr ikke det at man forstår alt som blir tolket (DeMeulder & Haualand, 2019, a). Dette kan også gjelde for pasienter med samme språk som legen, eller tjenesteutøveren, selv om man har tilgang til informasjonene er det ikke gitt at man forstår den (Major & Napier. 2019). Lege- og helsetjenester er preget av begreper og faguttrykk som ikke er allmennkunnskap, dermed kan det også skape utfordringer for tolkemedierte samtaler innenfor lege- og helsesektoren. I kapitlet «tolkede legesamtaler» i boken *Tolking språkarbeid og profesjonsutøvelse* (Sandrud, 2018), forteller to døve kvinner om sine erfaringer hos lege med og uten tolk. Her kommer det frem store kontraster. Kvinnene forteller at de i stor grad opplever situasjonen uten tolk som mer krevende, både på grunn av språkbarrierene, men også på grunn av legens uvillighet til å meddele informasjon. De opplever at uten tolk til stede er legen mindre utfyllende, og de føler ikke de ikke får den informasjonen eller svar på spørsmålene de har (Sandrud, 2019). I kontrast til disse opplevelsene forteller den ene kvinnen også om en opplevelse hvor hun møtte en lege med tegnspråkkompetanse. Om dette møtet forteller kvinnen «han var så flink, jeg fikk med meg så mange detaljer, og han beskrev godt for meg. Dette er den eneste gangen jeg har hatt en slik opplevelse.» (Sandrud, 2019, s,304).

Vi ser gjennom denne historien at det kanskje er et behov for helsetjenester som tilbyr direkte kommunikasjon mellom pasient og lege. Samtidig skal ikke informasjonen og hjelpen man får være avhengig om man har tolk eller ikke, eller om legen kan tegnspråk eller ikke. Men en forståelse for tegnspråk og døvekultur vil gagne begge parter i situasjonen. Det er urovekkende å lese at dette møtet med en lege som kunne tegnspråk var hennes første

opplevelse av å virkelig forstå og få detaljer knyttet til hvorfor hun var inne hos legen. Dette viser til et hull eller en glipp i det som blir tolkemediert eller møter uten tolk til stede. Dette kan ha flere årsaker, det kan omhandle at den døve ikke forstår eller oppfatter fagord og uttrykk eller beskrivelser som kommer frem, med det kan også handle om tolkens kompetanse. I mange tilfeller får nyutdannede tolker ofte tildelt tolkeoppdrag ved sykehus eller legekontor (Sandrud, 2018). Det ser uansett ut som problemet er løst utenfra, legen, i dette tilfellet, ser en pasient som får informasjonen tolket fra et språk til et annet, hva som glipper imellom vet hen ikke med mindre tolken eller den døve sier ifra eller spør oppfølgingsspørsmål knyttet til tema dersom det er noe hen ikke forstår. På denne måten kan tolken og tolketjenesten bli et slags slør over et problem eller en utfordring, og dermed hindre videre tilrettelegging nettopp fordi det utenfra ser ut som om alt er greit og fungerer.

En annen faktor som spiller inn er at dagens voksne døve har vært igjennom en tid hvor tolking ble ansett som noe man hadde tilgang til hvis man var heldig, og kvaliteten samt hva som skulle burde eller kunne tolkes ble vurdert av «tolkene» ikke den døve eller hørselshemmede selv (Grønlie, 2005). Dette er også en viktig faktor som må tas i betraktning når det kommer til bruk av tolk, gjennom historien har døve og hørselshemmede sjeldent blitt likestilt med hørende, og de har blitt opplært med at hørende viste bedre. Dette kommer frem blant annet i Milanokongressen hvor de fleste var hørende lærere som møttes for å endre undervisningsspråket for døve, men vi ser det også gjennom hvordan døve og hørselshemmede opplevde tidligere tjenester som paternalistiske. Dette kan påvirkende faktor i deres respons og kritikk når det kommer til bruk av tolk og bruk av egne ressurser. Det er derfor viktig at døve og hørselshemmede i helsesituasjoner vet at fagbegreper og diagnoser som leger og helsepersonell bruker, *er* avansert, også for hørende. Så dersom de ikke forstår legen eller tolken, vil terskelen muligens bli litt mindre for å be om forklaring eller oppklaring (Løkken & Ringsø, 2013).

Hvem skal ha makt over når det trengs tolk eller ikke? Hørende eller døve?

Er tolken med på å underbygge et skille? Hørselshemmede vil betrakte sin funksjonshemming som varierende ut fra hvilke sammenhenger og situasjoner de befinner seg i (Hodge, 2013). Selv om hørende kanskje vil få et ganske tydelig bilde når man tenker på ordet hørselshemming, er ikke dette alltid sannheten. Dersom vi skal bruke Hodge (2013) som eksempel; hun føler seg funksjonshemmet i samvær med hørende, men føler ingen funksjonshemming i samvær med andre hørselshemmede (Hodge, 2013). Hvis vi ser tilbake på «flattening practises» som nevnt tidligere, legges samfunnet mer og mer opp til at

tilgjengelighet og tolk skal gå hånd i hånd? Døve og hørselshemmede har jo ikke tolk tilgjengelig 24 timer i døgnet, så problemet, i dette tilfelle inkludering og tilgang til samfunnet, er jo absolutt ikke løst. Like vel skaper vi en «normalitet» rundt å ha tolk tilgjengelig. Dette gjenspeiles i intervjuet med to døve kvinner knyttet til det å gå til lege med, og uten tolk. Her omtales det å ha tolk til stede som *normalen* deres (Sandrud, 2018). Og som nevnt opplever begge en mindre utfyllende informasjon fra legen dersom de ikke har tolk. Dette kan selvfølgelig ha flere årsaker, leger er ofte under tidspress og har kanskje ikke beregnet at vedkommende har eller ikke har med tolk til sin timeavtale. Hvis det var lagt opp tid til å bruke ressursene tilgjengelig, som for eksempel å skrive til hverandre underveis, ville det da blitt en økning i hva døve og hørselshemmede føler de får med seg av informasjon ved slike timer? En normalisering av tilgjengelige ressurser, for som nevnt har ikke døve og hørselshemmede alltid tolk med seg, det kan være av ønske eller på grunn av tolketjenestens kapasitet. Tolketjenesten har et prioriteringssystem for hvilke tolkeoppdrag som får tolker (Nav, 2019), det betyr at dersom det er mange oppdrag som stiller høyt på denne prioriteringslisten vil noen andre oppdrag falle bort.

Fokuset til majoritetssamfunnet er blitt peilet inn på tolken og dens potensiale som løsning knyttet til inkludering. Det blir derfor også brukt mer ressurser på å utdanne tolker og sørge for tilgang via tolk, fremfor å jobbe for å tilby tjenester og tilgang på tegnspråk (DeMeulder & Haualand, 2019. a). Eksempler på dette er England, når Britisk tegnspråk (BSL) ble anerkjent som språk fikk de 1 million pund til tolkeprovisjon og utdanning og trening av tolker fremfor å bruke pengene for å utarbeide tjenester uten en mellommann, i dette tilfelle tolk. Finland har også uttalt seg i forhandlinger knyttet til en tegnspråklov om at «vi må ha tolker slik at personer som bruker tegnspråk har tilgang til myndighetene» (DeMeulder & Haualand, 2019. a). Som nevnt er det absolutt et behov for en god tolketjeneste med godt utdannede tolker, men det er et poeng i å ikke bare fokusere på denne delen av døves samhandling med majoritets samfunnet. Ved å overfokusere ressurser til tolking fremfor å tilby tjenester hvor en kan samhandle direkte med tjenesteyteren på sitt eget språk, i dette tilfelle tegnspråk, skaper man også slike «flattening practises» som nevnt tidligere. Samfunnet legger opp et system som kan resultere i at tegnspråk og det å kommunisere uten tolk blir sett på som unormalt.

Maartje DeMeulder forteller i artikkelen «how dare you and without an interpreter!! Acknowledging alternative and equal ways of communication» (2016), om hvordan hun opplever slike «flattening practises» i hverdagen. Eksempelet hun trekker frem omhandler henne selv, og en offentlig tjeneste som ble gjort utilgjengelig for henne fordi hun ikke hadde

med seg tolk. Hun skulle møte med en offentlig tjeneste for å uthente informasjon, hun hadde forberedt seg med penn og papir, og hadde også utskrifter av tidligere samtaler med tjenesten som hadde pågått via epost. Tjenesten hadde en bestemt åpningstid, men ikke muligheter for å avtale en time, det vil si at man må vente i kø til en tjenesteperson har tid til din sak. Det var derfor ikke forsvarlig å bestille en tolk mente hun, siden hun ikke viste om de kunne bli sittende i lang tid. Men selv tok hun dette på strak arm og var klar til å bruke de ressursene hun har tilgjengelig for å kommunisere med tjenestepersonene hun skulle møte.

Tjenestepersonen var imidlertid ikke like løsningsorientert, han spurte henne om hun kunne lese på leppene, og hun svarte nei, hun ga han papirene hun hadde med og skrev ned hvorfor hun var der. Men hun fikk bare beskjed om at det hadde vært mye bedre om hun hadde en tolk til stede, så vennligst kom tilbake med tolk. Siden han var så fast bestemt på at hun skulle ha med seg tolk spurte hun om det var mulig å sette opp en timeavtale slik at ikke tolken også måtte vente i kø med henne, men dette lot seg ikke gjøre.

Videre i artikkelen forklarer Maarjte DeMeulder og Annelies Kusters (2016) hvordan de føler seg straffet i de situasjonene hvor de ønsker å ta i bruk sine språklige ressurser fremfor en tolk. Men når de til gjengjeld blir sendt bort eller bedt komme tilbake med tolk føler de at deres selvstendighet ikke blir respektert. Dersom vi skal snu hele situasjonen og se på en tjeneste utøvet av primært døve og hørselshemmede, er situasjonen annerledes. I Kairo, Egypt finnes det en KFC-restaurant som primært drives av døve og hørselshemmede ansatte, de ansatte snakker tegnspråk seg imellom, mens i møte med hørende kunder bruker de enkle tegn og har en bildemeny som man lett kan peke til. Her legges det opp til å ta i bruk de ressursene som døve og hørende har tilgjengelig fremfor å ha tolk til stede (Navarre, 2012). Begge disse eksemplene viser et skille i åpenhet for bruk av språklige ressurser mellom hørende og døve, hvorav hørende stiller seg ofte mer kritisk til abnormale språkutøvelser og foretrekker en tredjepart, i dette tilfelle en tolk, fremfor å ta i bruk de ressursene man har tilgjengelig for å kommunisere (skriving, gester og så videre).

4 OPPSUMMERING

Direkte språklig kontakt er alltid bedre enn kommunikasjon via en tredjepart, for eksempel en tolk (i en ideell verden). I et drømmesenario ville alle kunne deltatt på lik linje i samfunnet uavhengig av språk, kultur og funksjonsevne og alle samfunnets ressurser og tjenester ville

være like tilgjengelige for alle. Men i den virkelige verden hvor man ikke kan tilrettelegge for alle, er ikke alltid direkte kommunikasjon det beste valget, spesielt dersom de man møtte i kommunikasjonen ikke er villige til å samhandle på tvers av språk. Åpenhet for direkte kommunikasjon ved hjelp av de ressursene man har tilgjengelig både som døv, hørselshemmet og hørende er viktig. En bevisstgjøring kan hjelpe med å normalisere kommunikasjon på tvers av språk. Og som vi ser gjennom Hodge (2013) Sin artikkel kan følelsen av funksjonshemning variere ut ifra omstendighetene i en gitt situasjon og personene i den individuelle situasjonen.

Samfunnet må gi muligheter for å lykkes som døv, i et hørende samfunn *med og uten* tolk.

Gjennom denne oppgaven presenteres det flere utfordringer og dilemmaer ved bruk av tolk som et tilgjengelighet- og inkluderingsverktøy i samfunnet. Fra historien ser vi hvordan døve er blitt behandlet som dyr og sett på som annenrangs borgere på grunn av at personer som Isokrates mente de ikke hadde et språk og dermed ikke hadde utviklingsmuligheter, til nå, hvor majoritetssamfunnets fokus er på å inkludere døve og hørselshemmede i deres hørende samfunn. Og denne inkluderingen blir gjort gjennom å sette inn tolker i hørende skoler, en tolk vil kunne hjelpe med å formidle det faglige innholdet fra et språk til et annet, men som nevnt tidligere vil en tolk aldri kunne erstatte samholdet og det sosiale som en elev ville opplevd med medstudenter som har samme språk som de selv. Problemet i dag er at på papiret, eller utenfra kan inkluderingsutfordringen se ut til å være løst ved å sette inn en tolk, eleven får med seg undervisningen og kan delta akademisk, men det er mye underliggende, som for eksempel tilfeldig læring og sosial læring, som faller bort som ikke så godt kan fanges opp eller merkes. Så hvem er det som har ansvaret? Er det lærerens jobb som underviser å fange opp? Skal tolken passe ekstra nøye på selv om dette ikke er en del av deres arbeid? Er det den døve eller hørselshemmede eleven selv som har ansvar for å si ifra? Hvordan skal de kunne si ifra om de ikke vet hva det er de ikke får med seg?

Det samme ser vi i helse-situasjoner, i historien til den døve kvinnen ser vi en stor forskjell i følelsen av informasjon hun føler hun har tilgang til avhengig av hvilken måte hun har mulighet til å kommunisere på. Uten tolk føles det som om man får mindre utfyllende informasjon, ikke bare fordi man ikke forstår eller oppfatter det som blir sagt, men også fordi legen oppleves som mindre villig til å dele informasjonen dersom kommunikasjonen ikke flyter. Med tolk er det noe mer informasjon, men hun opplevde et helt annet møte med en lege som hadde tegnspråkkompetanse. Det å møte en lege som kunne visualisere og beskrive for henne på hennes språk viste seg å ha stor betydning, dette ser vi gjennom at hun omtaler

denne legen som fantastisk flink og at hun følte hun fikk tilgang på mye informasjon og at hun følte at hun fikk med seg alt. Leger og helsepersonell har et ansvar for at det de formidler skal nå frem til pasienten, men i dagens situasjon hvor de aller færreste leger og helsepersonell kan tegnspråk, er tolk løsningen. Så hva gjør man da når man ser slike eksempler som viser at døve og hørselshemmede kanskje ikke får med seg alt, eller ikke forstår de som blir fortalt? Og hvordan kan vi rettferdiggjøre dersom døves tilgang til helse, skole og andre tilbud i samfunnet er dårligere enn for resten av befolkningen?

Man kan jo ikke tilrettelegge et samfunn for hver eneste persons individuelle behov, men i et land hvor tegnspråk er blitt anerkjent som et norsk språk på lik linje med hoved og sidemål, er det absolutt et slingsrom til å forbedre tilbudene vi som samfunn tilbyr. Og da i hovedsak med tanke på tjenester som tilbys i og på tegnspråk og ikke kun gjennom tolk. Som samfunn har kanskje blitt litt for trygge på tolken og dens rolle, fra et utenfra perspektiv kan det virke som en flott løsning for inkludering, og nå sier jeg ikke at det ikke hjelper eller bidrar, for det gjør det. Tolk er absolutt et viktig ledd i tilgjengeliggjøring av tjenester, men fremover behøver vi å rette fokuset på hvordan vi kan legge opp tjenester slik at en tolk ikke alltid er nødvendig. Som samfunn er det viktig å styre unna slike «flattening practises». Vi ser i eksemplene fra England og Finland at majoriteten og myndighetene retter fokuset på tolker og tolketjenestens viktighet og utvikling, noe som absolutt er positivt, men som samfunn er det også viktig å rette blikket mot døve og hørselshemmedes opplevelser av tjenester. Da tenker jeg på hvordan de har tilgang til tjenester både med og uten tolk, føler de et skapt behov for tolk som konsekvens av myndighetene og majoritetens fokus på tolk? Skaper denne overtilliten til tolketjenesten et negativt syn på tegnspråk og det å kommunisere via ressurser en har tilgjengelige hvis en ikke deler språk av samme modalitet?

5 AVSLUTNING

Hvordan tolking er blitt en form for universell løsning på et inkluderingsproblem for døve i et hørende majoritetssamfunn. Gjennom eksemplene og informasjonen presentert i denne oppgaven, ser det ut som tolkens rolle er blitt likestilt med «inkludering». Døve og hørselshemmede opplever mindre imøtekommende og løsningsorienterte tjenestepersoner dersom de ikke har tolk til stede, sammenlignet med når det er tolk til stede. Lite kompetanse knyttet til tegnspråk og kommunikasjon uten tolk, kan ha bidrar til at døves ressursers som

nevnt tidligere blir sett på som abnormale måter å utøve språk, fremfor at de blir anerkjent som *ressurser* som kan brukes for å kommunisere. De språklige ressursene de har tilgjengelige, vil i for eksempel skole sammenheng, hvor de kanskje er den eneste tegnspråklige eleven, ikke bli brukt i like stor grad. Som nevnt vil en tolk aldri kunne erstatte det felleskapet og samholdet som før fantes ved døveskolene, hvor elevene kunne oppleve spontan samhandling og tilfeldig læring. Et spørsmål som kan stilles til dagens praksis hvor døde og hørselshemmede elever er integrerte i sin nærskole er; løser dette virkelige inkluderingsproblemet?

Og hvordan dette påvirker majoritets samfunnets oppfattelse av døde og hørselshemmede og inkludering av denne minoritetsgruppen. Konsekvensene kan sees i fokuset samfunnet har på å utdanne tolker og utvide tolketjenesten, fremfor mer kompetanse spredning knyttet til tegnspråk og døde. Fokuset på tolker kan støtte under «flattening practises» som kommer av at tjenester blir mer og mer tilgjengelige (om ikke avhengige) av tolk til stede. Og jo mer tolker blir satt inn for å gi «tilgang» eller for å «inkludere», blir direkte kontakt og bruk av tilgjengelige ressurser kan bli mindre og mindre tatt i bruk.

Denne oppgaven har gitt meg en ny forståelse og bevissthet rundt min fremtidige rolle som tolk i samfunnet. Gjennom å skrive denne oppgaven har jeg fått et innblikk i hvordan tolkeprofesjonen er med på å påvirke hvordan samfunnet ser på døde og hørselshemmede. Tolketjenesten er absolutt et viktig ledd i tilgjengeliggjøring av ressurser og tjenester i samfunnet, og oppgaven er ikke ment til å sette tolketjenesten i et dårlig lys. Oppgaven er heller et søkelys rettet mot bruken av tolk som en inkluderingsressurs og konsekvensene en form for «overbruk» av tolk kan ha for døde og hørselshemmede. Gjennom eksemplene gitt ser vi at opplevelsen av tjenester varierer avhengig av hvilke ressurser (tolk, skriving og direkte kommunikasjon) en har tilgjengelig. Og at tjenester uten tolk til stede oppleves som komprimerte eller mindre utfyllende, og i det ene tilfellet umulig. Tegnspråk som det offisielle språket i Norge, skal som nevnt kunne brukes i samfunnsmessige situasjoner, men opprettholdes dette dersom samfunnet legger opp til at døde og hørselshemmede må ha med seg tolk dersom de ønsker å utnytte samfunnsressurser og tjenester?

På samme måte som DeMeulder og Haualand sin artikkel «*interpreting, a quick fix for inclusion?*» (2019) var en øyeåpner for meg om egen rolle håper jeg at denne bachelor oppgaven kan være en bevisstgjøring for andre. Sløret kamuflert som tolketjenesten arbeid, som for tiden ligger over tema «inkludering av døde og hørselshemmede i et hørende samfunn» må løftes. Som samfunn er det viktig å ikke kun sette inn en «løsning (i dette

tilfelle tolk som løsning for inkludering av døve og hørselshemmede)» men også sørge for at denne «løsningen» faktisk fungerer som ment. Hvis en tegnspråklig elev blir satt i en hørende klasse, og får tolket undervisningen, er dette godt nok? Kan vi kalle denne «løsningen» for inkludering? Samtidig som tolken brukes og blir sett på som en «løsning», skapes det nye tjenester som kanskje vil belage seg på at «en tolk er løsningen, derfor er vår tjeneste tilgjengelig via tolk», fremfor en åpenhet hvor alles språklige ressurser er velkomne. Noe jeg har tatt med meg etter å ha jobbet med denne oppgaven er hvordan tolketjenesten bør i stor grad sees på som en resurs, men ikke som en universell løsning som bør brukes i alle tilfeller.

Som nevnt tidligere er et viktig element alle kan ta med seg er «Samfunnet må gi muligheter for å lykkes som döv, i et hørende samfunn *med og uten* tolk.» Åpenhet for tilgjengeliggjøring uten tolk og bruk av språklige ressurser bør likestilles med fokuset på tolkens arbeid og dens viktighet for «inkludering av døve i et hørende majoritets samfunn».

6 REFERANSELISTE

Berge, S. slettebakk. (2003). *Tegnspråktolkens handlinger* (s. 1–10). Tapir Akademisk Forlag.

De Meulder, M. (2021, August 1). *Is “good enough” good enough? Ethical and responsible development of sign language technologies*. ACLWeb; Association for Machine Translation in the Americas. <https://aclanthology.org/2021.mtsummit-at4ssl.2/>

De Meulder, M., & Hualand, H. (2019). Sign language interpreting services. *Translation and Interpreting Studies*, 16(1), (s.19–40). <https://doi.org/10.1075/tis.18008.dem>

De Meulder, M., & Murray, J. J. (2021). The illusion of choice in inclusive education. *International Journal of Inclusive Education*, (s.1–15).

<https://doi.org/10.1080/13603116.2021.1956607>

DeMeulder, M. (2016, April 7). *How dare you go out without an interpreter!! Acknowledging alternative and equal ways of communication*. Maartjedemeulder.be.

<https://maartjedemeulder.be/2016/04/07/how-dare-you-go-out-without-an-interpreter-acknowledging-alternative-and-equal-ways-of-communication/>

DeMeulder, M., & Hualand, H. (2019, September 16). *A Band-Aid on a gunshot wound? Sign language interpreting and the illusion of inclusion*. Acadeafic.

<https://acadeafic.org/2019/09/16/a-band-aid-on-a-gunshot-wound/>

Folketrygdloven. (1997) *Lov om folketrygd* (LOV-2022-12-20-104). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-02-28-19>

Føreland, A. R. (1994). *Den døves verden*. Universitets Forlaget.

Grønlie, S. M. (2005). *Uten hørsel? en bok om hørselshemming*. Bergen Fagbokforlag.

Hualand, H. (2018). En ung profesjon, tolking som en offentlig tjeneste. I H. Hualand, A.-L. Nilsson, & E. Raanes (Ed.), *Tolking språkarbeid og profesjonsutøvelse* (s. 242–259). Gyldendal Akademisk.

Hualand, H., Nilsson, A.-L., & Raanes, E. (2018). Tolker og tolking - En introduksjon. I H.

- Haualand, A.-L. Nilsson, & E. Raanes (Ed.), *Tolking språkarbeid og profesjonsutøvelse* (s. 11–37). Gyldendal Akademisk.
- Kermit, P. (2005). *Å ville hjelpe uten å ville være hjelper Tolkers yrkesetikk i skjæringspunktet mellom anerkjennelse og dyktighet* (s. 6–13). HIST.
- Løkken, M., & Ringsø, T. (2013). Døv pasient, hva nå? *Ntnuopen.ntnu.no*.
<https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/148751>
- Major, G., & Napier, J. (2019). “I’m there sometimes as a just in case” Examining role fluidity in healthcare interpreting. I M. Ji, M. Taibi, & I. Crezee (Eds.), *Multicultural health translation, interpreting and communication* (s. 183–204). Routledge.
- NAV. (2019, December 1). *Bestille tolk*. Nav.no.
<https://www.nav.no/no/person/hjelpemidler/hjelpemidler-og-tilrettelegging/tolketjenesten/bestille-tolk>
- Navarre, J. (2012, November 8). *All the Good Feels at the “Deaf KFC” in Giza*. EgyptTravelBlog.com. <https://egypttravelblog.com/deafkfc/>
- NTNU. (n.d.). *Bachelor i norsk tegnspråk - NTNU*. Wwww.ntnu.no. Retrieved May 21, 2023, from <https://www.ntnu.no/studier/lfbatgtolk>
- Opplæringsloven. (1998). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa. (LOV-2022-06-17-68) Lovdata. Hentet fra <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61/§8-1>
- Raanes, E., Bull, T., Theil, R., & Karlsen, E. (2018). Andre språk i Noreg. I H. Sandøy, A. Nesse, & B. Mæhlum (Eds.), *Norsk språkhistorie. ii: Praksis* (s. 513–532). Novus Forlag.
- Ringsø, T., & Agerup, C. (2018). To profesjoner i et klasserom - utfordringer og muligheter i det tolkemedierte klasserommet. I H. Haualand, A.-L. Nilsson, & E. Raanes (Ed.), *tolking - språkarbeid og profesjonsutøvelse* (s. 336-352). Gyldendal akademisk.
- Sandrud, C. (2018). Tolkede legesamtaler. I H. Haualand, A.-L. Nilsson, & E. Raanes (Ed.),

Tolking - språkarbeid og profesjonsutøvelse (s. 302-335). Gyldendal akademisk.

Skaaden, H. (2018). Profesjonsetikk, skjønn og tillit i tolking. I H. Haualand, A.-L. Nilsson, & E. Raanes (Ed.), *Tolking - Språkarbeid og profesjonsutøvelse* (s. 279–301). Gyldendal Akademisk.

Språkloven. (2021). *lov om språk*. (LOV-2021-05-21-42). lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-05-21-42?q=spr%C3%A5kloven>

Språkrådet. (2011, October 11). *Tegnspråk*. Språkrådet. <https://www.sprakradet.no/Sprakavare/Tegnsprakteiknsprak/>

STATPED. (2021, April 26). *Hva er norsk tegnspråk (NTS)?* Wwww.statped.no.

<https://www.statped.no/horsel/tegnsprak/hva-er-norsk-tegnsprak-nts/>

